

Het grote 'complot'. Een communistische versie van de feiten

BIJDRAGEN

Het 'rode gevaar' tijdens het interbellum.

Of hoe de waan van een wereldwijd communistisch complot de werkelijkheid beïnvloedde

Gita Deneckere, postdoctoraal onderzoeker FWO - UG
Vakgroep Nieuwste Geschiedenis

In onderhavige bijdrage komt de reële rol van communistische militanten tijdens het interbellum eigenlijk minder aan bod dan de angst die 'in hogere kringen' door hun activiteiten geïnduceerd werd. Via mijn studie van het sociale protest in België kon ik voor wat de tussenoorlogse periode betreft op verschillende momenten sporen traceren van wat zonder veel omwegen een irrationele houding ten opzichte van het communisme genoemd kan worden. Pogingen van onder meer de Staatsveiligheid om de reële impact van de Belgische communisten in kaart te brengen, wezen steevast in dezelfde richting: hun invloed, aanhang en betekenis was nooit écht groot, maar kon het wel eens 'worden'. De dreiging die van de communistische agitatie uitging en in de hoedanigheid van 'dreiging' wel degelijk angstwekkend was, stond niet in verhouding tot de werkelijke communistische impact, maar had niettemin reële effecten. Over die dialectiek gaat dit artikel. Het sluit aan bij de stelling van Rudi Van Doorslaer en Etienne Verhoeyen, die in verschillende publicaties reeds wezen op het communisme als 'binnenlandse' vijand van de Kerk, de privé-industrie, het leger, de oudstrijders en andere gevestigde machten⁽¹⁾. Het past tevens naadloos in de sfeer van 'la peur du rouge' en kan meer specifiek als een eerste, voorlopige en nog zeer schetsmatige aanvulling gelden op het buitengewoon interessante materiaal dat José Gotovitch daarover aan het licht bracht op basis van de parketdossiers die recentelijk teruggevonden werden in het fameuze Osoby-archief te Moskou⁽²⁾. Mijn aandacht gaat vooral uit naar wat 'la peur du rouge' effectief teweeggebracht heeft op het niveau van de politieke besluitvorming en in welke mate instanties als de Ministerraad gegrepen werden door de waan van het communistische complot.

De 'bolsjewisering' vlak na de Eerste Wereldoorlog

Zoals bekend ontstond de Kommunistische Partij van België in 1921 uit een fusie van de dissidente linkerzijde van de Belgische Werkliedenpartij (BWP) rond het weekblad *L'Exploité* en Joseph Jacquemotte enerzijds en

de groep rond War Van Overstraeten, die al eerder een afdeling van de Derde Internationale had opgericht anderzijds. In de jaren '20 slaagde de kleine en geïsoleerde partij er niet in door te breken. De communisten waren bovendien hopeloos verdeeld over een drietal brandende kwesties: massa- of revolutionaire voorhoedepartij? Eenheidsbeweging met de

BWP? Stalin of Trotsky?

Na de afscheuring van de trotskistische oppositie in 1928 volgden de communisten de uiterst linkse politiek van de Komintern. De arbeidersmassa moest aan de invloed van het reformisme onttrokken worden teneinde het fascisme als openlijke dictatuur van de burgerlijke klasse te kunnen bestrijden. Op syndicaal vlak 'noyauteerden' de communistische militanten de bestaande vakbonden en trachtten arbeiders van alle strekkingen, gesyndiceerd of niet, te groeperen rond de eisenpakketten van de 'Revolutionaire Syndicale Oppositie'. Het doel was om als hecht blok, buiten de vakbondsleiding om, collectieve acties te ondernemen tegen de loonsverlagingen en de werkloosheid. Vóór 1932 was er van enige 'bolsjewisering' van de Belgische arbeidersklasse echter nauwelijks sprake⁽³⁾.

In oktober 1919 werd de Ministerraad door minister van Binnenlandse Zaken Charles de Broqueville attent gemaakt op de activiteiten van de 'Fédération bolchéviste belge' te Brussel. De organisatie zou onder meer - volgens de inlichtingen waarover de Broqueville beschikte - geld ontvangen uit Duitsland. De socialistische ministers Edward Anseele (Openbare Werken) en Emile Vandervelde (Justitie), die deel uitmaakten van de drieledige regering-Delacroix (21 november 1918-17 november 1919), verklaarden niets over de genoemde organisatie te weten. Toch meenden ze dat bepaalde indicaties in het rapport waarvan de Broqueville leatuur had gegeven met de nodige voorzichtigheid behandeld dienden te worden⁽⁴⁾. Binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken was sinds december 1918 een officieuze inlichtingendienst actief, die uitvoerige en vertrouwelijke rapporten opstelde over het bolsjewisme. De bestemmelingen van de informatie waren de

Eerste Minister en het Paleis. De rapporten werden niet ondertekend. Volgens Binnenlandse Zaken was het noodzakelijk dat de mensen die zich met het inlichtingenwerk bezighielden anoniem bleven⁽⁵⁾. Uit één van de rapporten blijkt dat het om ambtenaren ging, die niet voor hun diensten betaald werden. Ook de onkosten voortvloeiend uit dit extra werk werden niet vergoed. De opsteller verklaarde evenwel "*une grande satisfaction personnelle*" in dit werk te vinden. Zijn motivatie was naar eigen zeggen zuiver ideologisch:

"Notre travail de plus d'un an a été mené dans un sentiment de patriotisme et d'amour pour nos SOUVERAINS et pour nos concitoyens et guidé par le désintéressement le plus absolu et l'abnégation la plus complète n'ayant ni réclamé ni obtenu la moindre contribution"⁽⁶⁾.

De inlichtingen golden als waarschuwing dat de bolsjewisten iets in hun schild voerden en waren erop gericht de Belgische regering uit haar apathie en onverschilligheid wakker te schudden. Het rode gevaar diende bestreden te worden en wel als volgt: er moest een selecte groep gevormd worden van kandidaten voor de Gerechtelijke Politie (die in 1919 werd opgericht), die de naam 'Police Judiciaire Gouvernementale - Service des Renseignements Généraux' zou dragen en toegevoegd zou worden aan het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het organisme zou ten behoeve van de ministers, de gevolmachtigde ministers en de parketten discreet onderzoek kunnen verrichten naar verdachte personen, alvorens een officieel onderzoek naar hen werd geopend. De groep zou bovendien permanente contacten onderhouden met de veiligheidsdiensten in de omringende landen: "*Semblable organisme fonctionne d'ailleurs dans chaque pays sauf en Belgique*". Een dergelijke

inlichtingendienst zou volgens de rapporteur in kwestie de meeste stakingen kunnen verijdelen of in de kiem smoren, aangezien de politie onmiddellijk op de hoogte zou zijn van de intriges van de menners⁽⁷⁾.

De ontstaansreden van de officieuze inlichtingendienst binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken had zeer waarschijnlijk te maken met het feit dat het ministerie van Justitie, waaronder de Staatsveiligheid ressorteert, sinds november 1918 in handen was van Emile Vandervelde. In een brief van de particuliere secretaris van de Broqueville aan graaf d'Arschot, de kabinetschef van koning Albert, staat expliciet te lezen dat de Eerste Minister van de nieuwe regering, die in december 1919 zou aantreden, de zaak van het bolsjewisme in handen moest nemen, "*si bien entendu M. Vandervelde reste à la Justice*"⁽⁸⁾.

Het zou een interessante oefening zijn een discoursanalyse op de rapporten uit te voeren, om uit te maken waar ongeveer de grens lag tussen feit en fictie. Op het eerste gezicht is de toon van de teksten immers erg suggestief en precies daarom niet altijd overtuigend. De schaarse inlichtingen die men wist te verzamelen werden ingepast in het a priori al aanwezige waanbeeld dat de bolsjewisten wereldwijd met elkaar in verbinding stonden, allerhande duistere plannen smeedden en het juiste ogenblik afwachtten om toe te slaan. De rapporten wemelen van affectgeladen metaforen als 'fléau, cataclysme, gouffre, abîme'. Dat het op die manier geconstrueerde schrikbeeld toch enigszins gerelativeerd moet worden, kan volgende terloopse opmerking van de kabinetschef van koning Albert illustreren. Het ging erom de Franse ambassadeur gerust te stellen in verband met de bolsjewistische beweging in België, juni 1920:

"J'essayai de le rassurer en lui disant que j'étais

au courant de la propagande faite en Belgique, qu'elle n'avait pas jusqu'à présent paru être très intense, et qu'il n'y avait guère qu'un groupe de 50 ou 60 personnes"⁽⁹⁾.

Het 'communistische complot' van 1923, de regering Pouillet-Vandervelde en het ontstaan van parallelle inlichtingendiensten

De Belgische autoriteiten lagen lang niet allemaal wakker van de communistische activiteit in België. Van een politieke politie waarover in sommige kringen luidop werd gedroomd, kwam niet veel in huis. De (relatief) tolerante houding van de officiële instanties gaf voedsel aan het ontstaan van een aantal anti-communistische organisaties en parallelle inlichtingendiensten, die ingebed waren in een bredere anti-democratische stroming. Het kabinetsarchief van koning Leopold III is merkwaardig rijk aan vertrouwelijke documenten van dergelijke parallelle organisaties. De eerste *Bulletins* dateren van de jaren '20, waren zelden ondertekend en bekritiseerden telkens de struisvogelpolitiek van de overheid tegenover het sterk gedramatiseerde bolsjewistische gevaar. In juli 1924 werd bijvoorbeeld verwezen naar de spoorwegstaking in 1923:

"Après de tels événements, il paraît à tout le moins osé de prétendre qu'un mouvement bolchéviste soit impossible en Belgique. Les agents de Moscou trouvent sans peine en Belgique tous ceux dont ils peuvent avoir besoin pour mener à bien leur oeuvre destructrice: les mécontents sont là; les cadres destinés à les encadrer également; que les circonstances favorables à un mouvement révolutionnaire se présentent - ou qu'on réussisse à les créer par le moyen de grèves ruinant l'économie nationale, par exemple - que l'apathie

des milieux dirigeants et du public en général devant les menées bolchévistes et autres persiste, et nous courrons risque de nous réveiller un jour, à l'improviste, en pleine bagarre"⁽¹⁰⁾.

De spoorstaking van mei 1923 was samen met de langdurige staking in het metaalbedrijf Ougrée-Marihaye (maart-oktober 1921) één van de belangrijkste stakingen van het interbellum en heeft in de historiografie nog niet de aandacht gekregen die ze verdient. In beide stakingen was het optreden van de 'Union Civique' een opvallend nieuw feit voor de geschiedenis van het sociale protest. De 'Union Civique' was een private burgermilitie van stakingbrekers die door het patronaat gefinancierd werd en ideologische inspiratie kreeg van oud-officier Jean Spiltoir, die eveneens een spilfiguur van de 'Société d'Etudes Politiques, Economiques et Sociales' (SEPES) was.

In tegenstelling tot in 1921 zetelde in 1923 geen socialist meer als minister van Justitie. De afwezigheid van socialist in de regering-Theunis (december 1921-april 1925) helpt verklaren waarom de eerste verdenking van een 'communistisch complot' tegen de veiligheid van de staat van 1923 dateert en niet van 1921. Met een Vandervelde op Justitie had de jacht op linkse militanten wellicht niet tot de mogelijkheden behoord.

De spoorstaking van 1923 viel ongeveer samen met de deelname van België aan de Ruhrbezetting, die door de communisten veroordeeld werd. In die context werd heel het communistische partijbureau (54 personen), behalve de toen negentienjarige Piet Vermeylen, aangehouden, meerdere maanden in voorhechtenis gehouden en op verdenking van samenzwering tegen de staatsveiligheid voor de rechtbank gedaagd⁽¹¹⁾. In zijn memoires doet Vermeylen zeer schamper over dit

zogenaamde complot:

"Het proces was een werkelijke klucht: misschien heeft men er daarom nooit meer over gesproken en komt het niet voor in de Belgische geschiedensliteratuur. De verdediging liet mij als getuige oproepen, maar ik hoefde niet veel te zeggen. Op het ogenblik van mijn verhoor werd de vrijspraak reeds als evident beschouwd"⁽¹²⁾.

Dit soort flaters van de gerechtelijke instanties functioneren echter als een tweesnijdend zwaard, omdat vervolgingen die achteraf onterecht blijken interessante propagandistische perspectieven openen. Door het 'complot' wijselijk in de vergetelheid te laten verdwijnen, waren de communisten meteen ook minder goed in staat munt te slaan uit de vergissing.

Na de verkiezingen van april 1925 kregen voor het eerst twee communisten een zitje in het Parlement en werd de travaillistische regering-Poullet-Vandervelde (juli 1925-mei 1926) gevormd. Niet toevallig in die periode werd de anti-communistische propagandamolen aangezwengeld. Zo werd het Hof, in de persoon van kroonprins Leopold, via generaal Blanpain, in de jaren 1925-1926 abundant geïnformeerd over het communisme⁽¹³⁾.

De belangrijkste anti-communistische organisatie was SEPES. In 1925 opgericht als Belgische afdeling van de 'Entente Internationale contre la IIIe Internationale' onder voorzitterschap van Théodore Aubert, gaf SEPES een Bulletin uit waaruit conservatieve en extreem-rechtse bladen geregeld informatie over de communisten en hun activiteiten putten. Politiek-ideologisch sloot SEPES aan bij de anti-democratische Belgisch-nationalistische stroming. Het anti-communisme van SEPES en aanverwante organisaties was slechts de

De staking in het metaalbedrijf Ougrée-Maribay in 1921

vlag waarachter fundamenteel anti-democratische, reactionaire en autoritaire strevingen schuilgingen. De anti-communistische bulletins geven een beeld van de werking van het parallelle anti-communistische inlichtingen-netwerk zelf. Het devies was:

"Pour combattre un mal quelconque [het communisme], il faut d'abord le connaître, puis le faire connaître aux autres et enfin agir contre lui".

De activiteiten behelsden derhalve een documentatie- en inlichtingendienst, een propagandadienst en ten slotte 'actie-organismen'. De inlichtingendienst ontving van het permanente bureau van de 'Entente Internationale', die zeventien landen groepeerde, documentatie over het communisme in Rusland en elders. In België bestond een netwerk van informanten en inspecteurs, die allen hun sporen hadden verdiend in de militaire inlichtingendienst. De inlichtingendienst stelde gedetailleerde repertoria op van communistische organisaties, vergaderplaatsen, leiders, militanten en banden met het buitenland, evenals van buitenlanders die in België verbleven. De inlichtingen werden regelmatig doorgespeeld naar fabrieken, banken en de

overheid. Als we de anonieme opsteller van zo'n rapport mogen geloven, bleven de inspanningen niet zonder resultaat: *"Dans de très nombreux cas cette communication a été suivie de mesures, tant privées qu'officielles"*. De propagandadienst werd verzorgd door de hogergenoemde SEPES, waarvan de doelstelling als volgt werd omschreven:

"En Belgique, et malgré l'évidence des faits, beaucoup de personnes ne voient pas le travail communiste et n'y croient davantage. Il est donc nécessaire de les éclairer".

In 1925 werden (naar eigen zeggen) in totaal 70.000 brochures verspreid naar 35 kranten en tijdschriften, 175 kamerleden, 120 economische organisaties, 100 politieke organisaties, 9.000 industriëlen, 6.000 officieren, militairen en oud-strijders en 8.000 personen in het onderwijs, de Kerk,... Ook de arbeiders behoorden tot de doelgroep van SEPES. Via de industriëlen zou men 10.000 brochures verspreid hebben in het arbeidersmilieu. De 'actie-organismen' ten slotte kregen een dubbele rol, die verschilde in 'normale' en 'troebele' tijden. In 'normale' tijden diende de anti-communistische actie de activiteiten van de communistische cellen in de bedrijven te neu-

traliseren. Met dat doel werden gardes gerekruteerd, opgeleid en geïnspecteerd door de 'Sûreté Commerciale et Industrielle' (SUR-COMIN). In 'troebele' tijden moest men op de hulp van vrijwilligers kunnen rekenen. Wie anders dan de oud-strijders, de patriotten bij uitstek, kwamen daarvoor in aanmerking: "*A ce point de vue contact a été établi avec un certain nombre d'associations d'anciens combattants possédant des sections dans tout le pays, et comptant plusieurs milliers de membres*"⁽¹⁴⁾.

In de jaren '30 werd SEPES gefinancierd door het 'Comité Central Industriel' (CCI), dat onder meer de aangesloten werkgeversorganisaties om een jaarlijkse bijdrage van 1 fr. per tewerkgestelde arbeider verzocht. Het CCI, de voorloper van het VBO, opgericht in 1895, was veruit de machtigste patroonsvereniging. In 1939 vertegenwoordigde het CCI niet minder dan 306 werkgeversorganisaties en groepeerde 11.000 bedrijven die 850.000 arbeiders tewerkstelden⁽¹⁵⁾.

De Staatsveiligheid van haar kant stond eerder sceptisch tegenover de 'inlichtingen' van SEPES. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een brief van administrateur Robert De Foy aan Louis Wodon, staatssecretaris van het Koninklijk Huis, naar aanleiding van een vertrouwelijke nota over 'instructies uit Moskou' aan de Belgische communisten eind 1937. De publicaties van SEPES riepen volgens De Foy bepaalde reserves op. Volgens SEPES ontving de KP jaarlijks 10.000.000 fr. van Moskou (juli 1936), terwijl de Staatsveiligheid in 1937 twijfels koesterde over de vraag of de partij überhaupt wel gesteund werd door de Komintern. De bronnen van de parallelle inlichtingendienst waren (volgens de Staatsveiligheid) voornamelijk krantenknipsels en propaganda-materiaal, maar ook het interne partijbulletin van de communisten. Het commentaar van De Foy over de SEPES-nota bevestigt de

werking van de anti-communistische propagandadienst: informatie die in de media verspreid werd en feitelijk gemeengoed was, werd met retorische kunstgrepen geheimzinnig en angstwekkend gemaakt, alsof het communisme het daglicht niet kon velen⁽¹⁶⁾.

Grote stakingsbewegingen als 'moments suprêmes' van communistische slagkracht

De wilde staking van 1932 en de algemene staking van 1936 staan geboekstaafd als de twee grote protestbewegingen van het interbellum. Het waren meteen ook de 'moments suprêmes' waarop de communisten wel degelijk reële en massale invloed verwierven op de arbeidersklasse.

De wilde staking van 1932

De wilde staking in juli 1932 was enerzijds een symptoom dat de deflatoire politiek van de katholiek-liberale regering-Renkin (juni 1931-oktober 1932) niet langer houdbaar was. Anderzijds was het een signaal dat de socialistische arbeidersorganisaties die in de kapitalistische maatschappij formeel waren erkend en geïntegreerd, niet bij machte waren de toenemende sociale onvrede via overleg te kanaliseren en te pacificeren. In de opgaande fase ontsnapte de protestgolf volkomen aan de controle van socialistische partij en syndicaat. In het relaas dat hier volgt wordt de aandacht toegespitst op de rol van de communisten⁽¹⁷⁾.

De staking in 1932 werd van onderuit geïntroduceerd: aan de basis van de arbeidersbeweging kwam een mobilisatieproces op gang, dat in een wilde staking uitmondde. BWP en Syndikale Kommissie (SK) speelden in dit

proces geen rol, integendeel, beide organisaties poogden de mobilisatie tegen te gaan en af te bouwen. Ook de communisten hebben de mobilisatie niet op gang gebracht, om de eenvoudige reden dat hun inplanting in de arbeidersmilieus daarvoor veel te zwak was. In een boeiende beschrijving van de acties, merkte de trotskist Georges Vereeken op:

"Le retard de toutes ces forces sociales et groupes antagonistes, soit en agissant dans le sens de la volonté de la masse, soit en l'entravant et l'écrasant, prouve nettement qu'ils furent tous surpris"⁽¹⁸⁾.

Het begon allemaal met partiële stakingen als antwoord op een nieuwe reeks 'conventionele' en 'onconventionele' loonsverlagingen⁽¹⁹⁾ in de Borinage in mei 1932. Toen de conventionele loonsverlaging van 5%, die door de Mijnwerkerscentrale was aanvaard, effectief doorgevoerd werd, gingen 8 à 10.000 Boreinse mijnwerkers spontaan in staking. Het ontslag van een 500-tal stakers in de mijnen van de Levant-du-Flénu et Produits stak de lont in het kruitvat. Overal in de Borinage braken solidariteitsstakingen uit en werd spontaan betoogd. De erkenning van de staking door de Mijnwerkerscentrale bracht een veralgemening met zich mee vanaf 6 juli 1932. De parolen 'orde, eenheid, discipline' van de syndicale leiding werden evenwel overstemd door discussies op straat. De strijdvastheid was aanstekelijk. Vereeken schrijft daarover:

"Ces assemblées furent particulièrement curieuses. Quiconque osait émettre un point de vue ne correspondant pas à leur volonté de lutte était immédiatement mis à l'index [...] De plus en plus de nouvelles revendications se firent jour dans les assemblées et les conversations de la rue"⁽²⁰⁾.

Andere industriegebieden werden hand over hand door de staking ingepalmd. De protest-

golf ontsnapte aan de gevestigde arbeidersorganisaties, die erdoor overspoeld werden. Er maakte zich een collectief almachtsgevoel van de arbeiders meester, dat door de bliksem-snelle verspreiding van de stakingen werd bevorderd. De opmerkelijkste en meest effectieve vorm van mobilisatie die zomer was het werk van de arbeiders zelf en vertoonde een originele dynamiek. Het geschreven woord speelde hierbij nauwelijks een rol. De mijnwerkers grepen terug naar relatief archaïsche actievormen om tot solidariteit aan te sporen. Het is opmerkelijk hoe vaak vrouwen een agiterende rol vervulden en de leiding namen bij de vorming van stakerspiketten. Op 7 juli 1932 bijvoorbeeld maakten mannen en vrouwen gebruik van de fiets om de staking naar het Centrubekken uit te breiden. Honderden fietsers hielden halt bij elke mijn en fabriek die ze in het grensgebied tegenkwamen. Telkenmale kenden de onderhandelingen succes. De nieuwbakken stakers vervoegden de rangen van de fietsers zodat imposante fietskolonnes met rode lappen aan het stuur en onder luid gerinkel in minder dan geen tijd het Centrubekken platlegden⁽²¹⁾. Over de omvang van de staking in de woelige opgaande fase bestaan geen precieze cijfers. Volgens de inlichtingen waarover het Hof beschikte waren er op het hoogtepunt 130.000 arbeiders in staking⁽²²⁾. De relaties van informele aard waren binnen het dagelijkse leven duurzamer gebleven dan het formele lidmaatschap van een arbeidersorganisatie. Dit verklaart hoe de staking zich buiten de formele structuren en zonder de invloed van de erkende arbeidersleiders kon ontwikkelen. Alleen tegen deze achtergrond kan de dynamiserende rol van communistische militanten juist ingeschat worden. Er kwam een beweging op gang met zo'n stuwkracht dat in de beginfase zelfs geen impulsen van uiterst links nodig

waren. In de geladen atmosfeer kregen de communisten vat op grote groepen arbeiders, zoals om het even wie die met een goede strijdkreet voor de dag kwam. In de rand van de organisaties werden na de eerste woelige dagen lokale stakerscomités opgericht die zowel uit georganiseerde als niet-georganiseerde arbeiders én werklozen bestonden. De initiatiefnemers waren doorgaans communistische militanten. Extreem-links was zeer actief in het propageren en recupereren van de staking. De KP-militanten kregen een *Bulletin de documentation* toegestuurd vanuit het Centraal Comité. In Wasmes, dat het centrale bastion was van de communistische actie in de Borinage, werd vanaf 7 juli een *Bulletin de grève* uitgegeven door de communisten. In Charleroi waren vooral de Chevaliers du Travail, die de trotskistische syndicale principes aanvaardden, actief. Terwijl de stalinisten volgens de partijlijn van 1928 de sociaal-democratische vakbonds- en partijleiding als verraders bestempelden, propageerden de trotskisten de syndicale eenheidsbeweging. De oplage van *La Voix Communiste*, de krant van de Opposition Communiste de Gauche (OCG), steeg van 6 à 700 naar 5.000 exemplaren gedurende de staking⁽²³⁾.

Het parket nam verscheidene edities van *Le Drapeau rouge* in beslag wegens hun subversief en opruiend karakter.

Uit een lijst van communistische cellen waarop de gerechtelijke autoriteiten beslag konden leggen, bleek dat het aantal 'agitatoren' relatief beperkt was: 956 in heel België. Bij de jacht op communistische militanten interpreteerde het parket het etiket 'communist' zeer ruim. Iedereen die een iet of wat agiterende rol speelde, werd als een revolutionair communist beschouwd. De Staatsveiligheid en de parketten slaagden er op grond

van de complottheorie snel en efficiënt in de beweging te 'onthoofden'. Alle actieve militanten, ook degenen die niets met het communisme te maken hadden, werden als samenzweerders achter de tralies gezet. In totaal werden meer dan 300 arrestaties verricht, onder meer de communistische kopstukken Joseph Jacquemotte, Julien Lahaut, Georges Glineur, Henri De Boeck, Nadia Stiers-Reznic, de trotskist Léon Lesoil en de leider van de Vlaamse KP, Georges Van den Boom, die een rol speelden in de staking van 1932. De 'gevaarlijke bolsjewieken' fungeerden als zondebok voor de arbeidersrevolte. Net als in 1923 lanceerden de autoriteiten onmiddellijk de theorie dat de staking het resultaat was van een communistisch complot tegen de veiligheid van de staat. Net als toen zetelden geen socialisten in de regering. De christelijke arbeidersbeweging ging bij monde van Jean Bodart in het complot-denken mee⁽²⁴⁾, de socialisten van hun kant niet. De BWP ging er bewust niet toe over de vrijlating van de communisten te eisen vooraleer het gerechtelijk onderzoek uitwees dat het opnieuw om een vals complot ging⁽²⁵⁾.

Het bewijsmateriaal dat het parket tot de vervolging van het communistische complot liet besluiten, was opvallend mager. Piet Vermeylen, die nu als één van de advocaten van de Internationale Rode Hulp juridische bijstand verleende, schrijft dat ook over dit complot later nooit meer gesproken werd, "omdat de beschuldiging andermaal te absurd was." Na maanden werd de zaak zonder verdere debatten geklasseerd⁽²⁶⁾.

Joseph Jacquemotte ontsnapte aan gevangenisstraf wegens zijn parlementaire onschendbaarheid. Dit was helemaal niet naar de zin van Louis Wodon, op dat ogenblik de kabinetschef van koning Albert. Volgens Wodon moest werk worden gemaakt van een speciale

CILACC

anti-communistische
documenteering

Overwinningen ! Overwinningen ?

HALF-MAANDELIJKSCH TIJDSCHRIFT
N° 16/101 — SEPTEMBER 1937

*Propagandabrochure van het Centre
International de Lutte Active Contre le
Communisme (CILACC)*

wetgeving tegen het communisme, zoals ten tijde van de aanslagen in Frankrijk tegen het anarchisme was gebeurd. Zulks was niet onmogelijk binnen het kader van de grondwettelijke rechten en vrijheden: "*Quoiqu'en disent des juristes timorés et ignares, notre constitution le permet*". Wodon verwees naar de wetgeving tegen de orangisten, die hij - ten onrechte - als een prestatie van het Nationaal Congres in 1831 beschouwde⁽²⁷⁾. De koninklijke kabinetschef werd door minister van Binnenlandse Zaken Carton de Wiart op de hoogte gebracht van het feit dat Moskou geld had gestuurd naar de communistische leiders. Opnieuw verbaasde Wodon zich over de scrupules van de rechterlijke macht: "*Je ne comprends pas comment on ne parvient*

pas à saisir ces fonds. Les scrupules d'une légalité (d'ailleurs mal comprise) sont ridicules vis-à-vis d'une organisation fondée sur la violation systématique des lois et de la morale".

Het werd de hoogste tijd dat men Jacquemotte, die het gezag bleef tartten, bij de kraag vatte. De socialisten zouden volgens de koninklijke kabinetschef maar al te blij zijn met de arrestatie van dit 'gevaarlijk personage'. Albert en Wodon waren het erover eens dat de kranten die zich verkneukelden in het prestigeverlies van de vakbonden in feite blij gaven van een 'absurde houding'. De 'ziekelijke vreugde' van de pers werd hoegenaamd niet gedeeld door de industriëlen⁽²⁸⁾.

Het Volksfront van 1936, de complottheorie 'revisited'⁽²⁹⁾

De algemene staking in juni 1936 was in bepaalde opzichten een spontaan Volksfront in het teken van 'Brood, Vrede en Vrijheid', zoals er in dezelfde periode een in Frankrijk gevormd werd, doch ginds met een duurzamer karakter. Net als in 1932 kwam de mobilisatie van onderuit tot stand, doch de staking was nu massaler en bleef niet beperkt tot Wallonië en de Kempense steenkoolmijnen. Ze verspreidde zich als een olievlek, opnieuw veel meer ondanks dan dankzij de vakbonden. De rol van communistische militanten was zoals in 1932 belangrijk, maar niet beslissend in de mobilisatie van meer dan 500.000 arbeiders én bedienden⁽³⁰⁾.

Het trauma van de succesvolle algemene staking in 1936 bevorderde in verschillende milieus van de weeromstuit de constructie van een nieuwe communistische complottheorie. In Vlaamse werkgeverskringen was sprake van de oprichting van een patronaal eenheidsfront

van ACVW, VEV en CCI. De staking werd beschouwd als het gevolg van een 'revolutionaire actie ingegeven door de communistische cellen'. Men dacht eraan patronale militias op te richten om de bezetting van de fabrieken bij een volgende wilde staking te beletten. Ook spionageactiviteiten werden overwogen. De rijkswacht en de politie hadden volgens het patronaat immers onvoldoende middelen om 'doortastend op te treden tegen de revolutionairen en de woelmakers'⁽³¹⁾.

In een vertrouwelijk rapport van SEPES wordt onderstreept dat zij de oprichting van een Volksfront in België van tevoren hadden voorspeld, eerst op ideologisch vlak in het teken van het anti-fascisme, vervolgens in de praktijk van de fabrieken en bedrijven. Volgens SEPES was dit het resultaat van de actie van communistische 'noyauteurs' in de vakbonden. Uit 'goede bron' kon SEPES ook vertellen wat de perfide strategie was van de communisten:

"Ils comptent exploiter le malaise actuel en suscitant des grèves partielles pour entretenir 'l'état permanent de revendication et de grève'. Aussitôt que les circonstances le permettront, ils déclencheront la GREVE GENERALE SIMULTANEE, suivant la technique actuelle, revue et perfectionnée"⁽³²⁾.

Dit soort 'inlichtingen' moeten evenwel met een korrel zout genomen worden: ze reflecteerden en onderhielden een buitensporige angst voor 'het rode gevaar', die helemaal niet in verhouding stond met de werkelijke invloed van de Belgische communisten tijdens de algemene staking, laat staan buiten die context. De rapporten van de Staatsveiligheid aan de regering waren in elk geval genuanceerder. Er werd summiere aandacht besteed aan de economische, politieke en psychologische

oorzaken van de staking. Toch zette administrateur De Foy de clandestiene rol van communistische 'agitatoren' sterk in de verf. De voorstelling van de staking als een complot gedirigeerd door Moskou kon de administrateur evenwel niet onderschrijven. Men kon natuurlijk niet uitsluiten dat de agitatoren zich hadden laten inspireren door de directieven van het VIIe congres van de Komintern (juli-augustus 1935), waar secretaris-generaal Georgi Dimitrov gepleit had voor de oprichting van eenheidsfronten tegen het fascisme in landen met socialistische regeringsdeelname. Maar van een vooraf beraamde samenwerking was volgens De Foy geen sprake⁽³³⁾. De slechte ervaringen die de Staatsveiligheid na de stakingen van 1923 en 1932 had gekend met de verdenking van communistische complotten, lag in 1936 mee aan de basis van een zekere omzichtigheid daaromtrent. De socialistische regeringsdeelname zal wellicht ook tot enige terughoudendheid aanleiding gegeven hebben.

In een geheim rapport dat De Foy alleen regeringsleider Paul Van Zeeland en Wodon toestuurdde, oordeelde hij dat het communisme in België enkel kon triomferen met het Volksfront als vehikel: "*Le front populaire est le plus grave danger auquel il faut parer en ce moment*". Socialisten en christen-democraten droegen een zware verantwoordelijkheid. Als vanuit 'kortzichtige electorale overwegingen' een alliantie werd aangegaan met de communisten, zou België op de vreselijkste avonturen afstevenen, aldus De Foy⁽³⁴⁾.

De officiële en niet-officiële inlichtingendiensten bekeken dan ook met argusogen de oprichting van een Volksfront ter verdediging van de democratie in België. Dit gebeurde op het elan van de algemene staking en in aanwezigheid van talrijke socialistische parlementairen en militanten, liberale personaliteiten

en groeperingen, intellectuelen en universiteitsprofessoren. De ministers Jules Merlot (BWP) en Marcel-Henri Jaspar (lib.) betuigden schriftelijk hun steun⁽³⁵⁾.

Het leidmotief voor het Volksfront werd uitgedrukt in de woorden van Louis de Brouckère, één van de belangrijkste socialisten die zich in die periode links van de BWP positioneerde: "*Il faut nous unir ou périr*". Als gevolg van de afzijdigheid van de christendemocraten was het Volksfrontidee op het niveau van de 'grote' politiek echter tot mislukking gedoemd. De regeringsdeelname van de BWP, de vakbonden die bang waren dat de communisten hun leden zouden 'opeten', de angst voor een anti-socialistische reactie van alle burgerlijke krachten sloten een exclusief eenheidsfront met de communisten uit. Binnen de BWP leidde de Volksfrontgedachte niettemin tot verscheurende discussies, vooral na een regeringsverklaring via de radio in september 1936. Het feit dat Van Zeeland ter verdediging van de democratie het Volksfront op dezelfde lijn had geplaatst met 'fascistische groepen' (die niet bij naam werden genoemd) en dit namens een regering met zes socialistische ministers was voor velen onbegrijpelijk en onverteerbaar. Bovendien werden de aangekondigde maatregelen ter bestrijding van het extremisme eerst en vooral in linkse organisaties toegepast (bv. huiszoeken in Volkshuizen en socialistische syndicaten). Het partijbureau kreeg woedende brieven van professor Paul Brien, voorzitter van het Volksfront en van professor Verlaine namens het Comité de vigilance des intellectuels antifascistes. Minister Vandervelde die de Volksfrontgedachte persoonlijk zeer genegen was, verklaarde hoe het voorontwerp van het discours van Van Zeeland een regelrechte aanval op het Volksfront was geweest. Onder druk van de socialisten was die aanval gecensureerd.

Het was bovendien 'flagrant onjuist' dat de premier in naam van de regering had gesproken, want als ze al akkoord konden gaan met de grote lijnen van het betoog, hadden de zes socialistische ministers zich verzet tegen het bij naam noemen van het Volksfront in de beeldvorming over de keuze tussen 'Rex of Moskou'. Door het Volksfront met Moskou te associëren, werd het onvermijdelijk beladen met het stigma van het 'rode gevaar'.

Niet enkel de linkervleugel, maar ook gematigde partijleiders zoals August Balthazar en Max Buset, die inzagen dat het Volksfront ten dode was opgeschreven, waren bovendien zeer verontrust over het gebrek aan klaarheid rond het beleid dat de regering-Van Zeeland ter verdediging van de democratische instellingen bezig was te voeren. Dat er repressief werd opgetreden was duidelijk: het rijkswachteeffectief was met duizend eenheden verhoogd, niet alleen de fascistten, ook de socialisten werden beschuldigd van wapenbezit enz. Maar hoe zat het eigenlijk met de derde, democratische weg tussen fascisme en communisme? Buset formuleerde daaromtrent zijn grote twijfels: "*C'est cela au fond le problème, car, si vous nous demandez de tourner le dos au Front populaire, aux communistes en particulier, et à continuer notre position à l'égard des fascistes, il faut que vous nous donniez autre chose*"⁽³⁶⁾.

Het probleem kwam in essentie hierop neer dat de sociaal-democratie tijdens de tweede helft van de jaren '30 met identiteitsverlies kampte en verdeeld was over de te volgen koers, waarbij - lapidair uitgedrukt - niet veel keuze was tussen links en rechts.

In februari 1937, toen het enthousiasme rond het Volksfront alweer getemperd was, werd de interne discussie over de socialistische positionering tegenover het communisme voortgezet. De woordvoerders van de SK waren bij

MET TWEE TEGEN EEN - en een verrader tusschen de beenen

DESSAIN EN LAMBORELLE. DE KLERIKAAL-LIBERALE BONDGENOOTEN. TOT ELKAAR :

„Als die Kommunist hem nu maar genoeg stokken tusschen de beenen steekt, dan zullen wij hem wel vloeren!“

ARBEIDERS!

Zoo wordt de reactie door de Kommunisten geholpen!

Weg met de verdeelers!

BLOK TEGEN BLOK en STEMT ROOD onder **N^r**

6

Het wantrouwen jegens de communisten kwam niet alleen van 'rechts'...

monde van Jef Rens allerm minst te spreken over de houding van figuren als Brunfaut, Delbroucq, Marteaux, Sainte, Blume en de Brouckère tijdens gemeenschappelijke meetings met de communisten. De syndicalisten vreesden dat ook hun Patron, Emile Vandervelde, zich bij de Brusselse linkervleugel zou aansluiten. Vandervelde stelde hen gerust, doch liet terzelfder tijd niet na te onderstrepen dat hij het 'socialisme national' dat kameraad Paul-Henri Spaak die dag in een interview met de krant *L'Indépendance* had verdedigd, heel erg betreurde. Het stond immers haaks op het socialistische internationalisme. Jef Rens stelde zich behalve over het geflirt van sommige kameraden met de communisten ook grote vragen over het feit dat hun eigenste minister Hendrik De Man ter gelegenheid van een militaire begrafenis in kapiteinsuniform was verschenen. De interne kritiek op Spaak en De Man was zeer scherp en hield in de eerste plaats verband met hun houding ten aanzien van de Spaanse Burgeroorlog. De partijverslagen die door het AMSAB werden teruggevonden en ontsloten werpen beslist een nieuw licht op die problematiek. Belangrijker voor het onderwerp dat ons hier bezighoudt, is de manier waarop De Man de bal terugkaatste. Hij vreesde dat de persoonlijke incidenten rond het interview en het uniform er in feite op gericht waren de grote BWP aan de communisten uit te leveren. De Man beschuldigde Vandervelde ervan de communisten de pap in de mond te geven met zijn al te linkse redevoeringen. Het feit dat hij in januari 1937 ontslag genomen had uit de regering-Van Zeeland II bracht de regeringspolitiek in diskrediet. Hij meende dat de Patron een zeer gevaarlijke rol speelde. Volgens August Baltazar beleefde de BWP de zwaarste discussieperiode ooit⁽³⁷⁾. Uiteindelijk won de strekking van Spaak en De Man het pleit. In juli

1937 werd elke vorm van samenwerking met de communisten opgezegd⁽³⁸⁾.

Epiloog

In september 1939 brak met de Duitse invasie in Polen de Tweede Wereldoorlog uit. België proclameerde zijn neutraliteit. Tijdens de Ministerraad van 11 december 1939 boog de drieledige regering-Pierlot (september 1939-10 mei 1940) zich over het probleem van de communistische propaganda. De publicatie, distributie en verkoop van communistische en socialistische revolutionaire propaganda diende sine die aan banden te worden gelegd. Er werd beslist de Staatsveiligheid alle nodige middelen ter beschikking te stellen met het oog op het verscherpen van het toezicht op subversieve bewegingen, met name in het leger. De socialistische ministers stemden hiermee in. Minister van Buitenlandse Zaken Spaak meende dat de actieradius van de Staatsveiligheid te beperkt was. De communistische leiders moesten niet in het oog gehouden worden op grond van mogelijke complotten tegen de veiligheid van de Staat, maar wel wegens van het feit dat hun actie het moreel van het leger en de bevolking aantastte. Aangezien de wet niet toeliet dit correctioneel te bestraffen, diende onmiddellijk werk te worden gemaakt van een nieuwe wettelijke regeling. De Ministerraad vertrouwde terstond aan de ministers Paul-Emile Janson (lib., zonder portefeuille), Albert Devèze (lib., Binnenlandse Zaken) en Eugène Soudan (soc., Justitie) de opdracht toe een besluitwet voor te bereiden die een dergelijke aantasting van het moreel zou bestraffen. De minister van Justitie kreeg het vertrouwen om desgevallend de diensten van de Staatsveiligheid uit te breiden. Een beperkt

Schrik voor "Rood" 1 mei - 31 mei

Tentoonstelling in het AMSAB-museum
Bagattenstraat 174, 9000 Gent

Een grote en unieke verzameling affiches, karikaturen, stripverhalen en pamfletten, van de negentiende eeuw tot vandaag, waarin de schrik voor en haat tegen alles wat "rood" was en is wordt weergegeven.

De tentoonstelling is open van ma. tot en met vr. van 9u. tot 12u. en van 13u. tot 17u. Toegang gratis

Verantwoordelijke uitgever: Wouter Steenhaut, Bagattenstraat 174, 9000 Gent

'La peur du rouge', schitterend geëvoceerd in de gelijknamige tentoonstelling van 1995

comité bevoegd voor de pers mocht voortaan sancties treffen tegen *La Voix du Peuple*, het *Vlaamsche Volk*, *L'Étincelle*, *La Vérité*, *La Jeune Garde*, *Le Monde*, *L'Internationale communiste*, *La Vague*, *La Lutte Ouvrière*, *Le Guide du Militant* en *La Presse libre*⁽³⁹⁾. Een vergadering van Eerste Minister Pierlot met de ministers Janson, Soudan en generaal Denis (Landsverdediging) op 30 december 1939 wees uit dat het met de communistische propaganda zo'n vaart nog niet liep: "[...] rien ne justifierait actuellement une inquiétude, mais [...] le mouvement pourrait s'étendre à la faveur de circonstances différentes de celles d'aujourd'hui". Men moest hoe dan ook op zijn hoede zijn. Het personeelsbestand van de afdeling Police d'Etat van de Staatsveiligheid, dat in 1939 uit dertig controleurs bestond, zou verdrievoudigd worden. Tevens werd een betere samenwerking met de militaire veiligheidsdienst uitgewerkt⁽⁴⁰⁾.

De veiligheidsmaatregelen die vanaf december 1939 werden geconcipieerd en - zoals uit de geciteerde bronnen blijkt - initieel vooral de communisten (of beter: het 'rode gevaar') viseerden, vonden een wettelijk draagvlak in de 'Wet betreffende de verdediging van de nationale instellingen' van 22 maart 1940. Terzelfder tijd werd een Coördinatiecomité opgericht, onder voorzitterschap van minister van Justitie Paul-Emile Janson. Het comité bestond uit Raoul Hayoit de Termicourt, advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, Alfred Remy, procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Gent, Jean Pholien, procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel, Alfred Destexhe, procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Luik, Walter Ganshof van der Meersch, auditeur-generaal bij het Militaire Gerechtshof en Robert De Foy, administrateur van de Staatsveiligheid. Ook Louis Camu, Koninklijke Commissaris van de ad-

ministratieve hervormingen nam aan de vergaderingen deel. Eén van de opdrachten van dit coördinatiecomité bestond erin lijsten aan te leggen van verdachte personen, zowel vreemdelingen als Belgen. Het was deze preventieve maatregel, minstens even sterk geïnspireerd door angst voor de communisten als voor een Duitse 'Vijfde Colonne' in België, die aan de basis lag van de willekeurige arrestaties in de verwarde meidagen van 1940 en het drama van Abbeville, waar onder anderen Joris Van Severen de dood vond⁽⁴¹⁾.

De problematiek van de besluitvorming rond de wet van 22 maart 1940 en de arrestaties van mei 1940, die ik hier al te schetsmatig naar voor heb gebracht, biedt stof genoeg voor een volgend verhaal. Wat ik met deze epiloog vooral heb willen aanduiden is dat de schrik voor het 'rode gevaar', die niet in verhouding stond tot de werkelijke invloed van de communisten in België, tot preventieve maatregelen aanleiding gaf, die in de uitzonderlijke omstandigheden van het begin van de Tweede Wereldoorlog zeer ernstige gevolgen hadden. De tussenoorlogse geschiedenis van het anti-communisme in België, die in deze bijdrage op een fragmentarische wijze aan bod is gekomen, laat mijns inziens toe een zekere mate van continuïteit te veronderstellen tussen de waan van de 'bolshewisering' in 1919 en het drama van Abbeville in 1940.

- (1) Zie onder meer R. VAN DOORSLAER, E. VERHOEYEN, *L'Allemagne nazie, la police belge et l'anticommunisme en Belgique (1936-1944) - Un aspect des relations belgo-allemandes*. In : *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, XVII(1986)1-2, pp. 61-125; Zie onder meer R. VAN DOORSLAER, E. VERHOEYEN, *De moord op Lahaut. Het communisme als binnenlandse vijand*, Leuven, 1985.
- (2) J. GOTOVITCH, *La peur du rouge dans les dossiers de la justice belge : la signification du procès de 1923*. In : P. DELWIT & J. GOTOVITCH, *La peur du rouge*, Bruxelles, 1996, pp. 87-97.
- (3) Over het Belgische communisme vóór WOII, zie onder meer C. RENARD, *Octobre 1917 et le mouvement ouvrier belge*, Bruxelles, 1967; L. REYNTJENS, *De eerste kommunistische groepen in België en hun fusie tot de kommunistische eenheidspartij*. In : *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 6(1971); J. GERARD-LIBOIS, J. GOTOVITCH, *L'an 40. La Belgique occupée*, Bruxelles, 1971; M. LIEBMAN, R. VAN DOORSLAER, J. GOTOVITCH, *Een geschiedenis van het Belgisch kommunisme, 1921-1945*. Gent, 1980; J. GOTOVITCH, *Du rouge au tricolore. Les Communistes belges de 1939 à 1944*, Bruxelles, 1992, pp. 13-56; R. VAN DOORSLAER, *De kinderen van het getto. Joodse revolutionairen in België, 1925-1940*, Antwerpen-Gent, 1995; N. DE BEULE, *Het Belgisch Trotskisme 1925-1940*, Gent, 1980.
- (4) ALGEMEEN RIJKSARCHIEF (ARA), Ministerraad, 2010/45, PV Ministerraad, 6 oktober 1919.
- (5) ARCHIEF KONINKLIJK PALEIS (AKP), Kabinet Albert, 323. Particulier secretaris minister van Binnenlandse Zaken de Broqueville aan d'Arshot, kabinetschef koning Albert, 15 november 1919. De methodes van de inlichtingendienst waren niet altijd even correct : er wordt in één van de rapporten gewag gemaakt van een inbraak in La Maison du Peuple te Brussel om de bureaus te doorsnuffelen. Rapport s.n. (Confidentiel et Très Urgent), s.d. [november 1919]. AKP, Kabinet Albert, 323.
- (6) AKP, Kabinet Albert, 323.
- (7) AKP, Kabinet Albert, 323.
- (8) Particulier secretaris minister van Binnenlandse Zaken de Broqueville aan d'Arshot, 15 november 1919. Ibidem. AKP, Kabinet Albert, 323.
- (9) d'Arshot aan de ministers, 14 juni 1920. AKP, Kabinet Albert, 323.
- (10) AKP, Kabinet Leopold III, 265. Bulletin n° 2, 'L'activité bolcheviste en Belgique' (Confidentiel), juli 1924.
- (11) J. GOTOVITCH, *La peur* [...], pp. 92-95; P. PERSYN, *Le complot communiste de 1923*, ULB, licentiaatsverhandeling, 1979.
- (12) P. VERMEYLEN, *Een gulzig leven*, Leuven, 1984, pp. 22-23.
- (13) AKP, Kabinet Leopold III, 265. Zie onder meer 'Mémoire et Requête présentés aux gouvernements par l'Entente Internationale contre la Ille Internationale', mei-juni 1925; 'Les organisations communistes dans la province du Hainaut', [1925]; 'Fiche de renseignements' [over Luik], 20 mei 1925; 'Activité du PCB. Meetings tenus du 26 juillet au 19 août 1925'; 'La question du Bolchevisme', augustus 1925; 'L'offensive communiste contre l'Angleterre et sa répercussion en Belgique - SEPES', 12 april 1926.
- (14) Nota getiteld 'La Question du communisme' met de onderverdelingen 'I. Qu'est-ce que le communisme' en 'II. Comment se défendre contre le communisme', [1925] via generaal Bianpain aan Leopold overgemaakt. AKP, Kabinet Leopold III, 265.
- (15) Zie onder meer R. VAN DOORSLAER, E. VERHOEYEN, *L'Allemagne nazie* [...], pp. 61-125; DE BOCK W., *De kerk en het rode gevaar : pater Morlion van REX naar CIA*. In : *De mooiste jaren van een generatie. De Nieuwe Orde in België, vóór, tijdens en na WOII*, Berchem, 1982, pp. 43-53 en vooral ook F. BALACE, *La droite belge et l'aide à Franco*. In : *Revue Belge d'Histoire Contemporaine*, XVIII (1987)3-4, pp. 585-595.
- (16) AKP, Kabinet Leopold III, 300. De Foy aan Wodon, 21 december 1937; maandelijks rapport van de Staatsveiligheid over de activiteiten van de linkse partijen, 12 november-12 december 1937.
- (17) Voor een uitvoeriger verslag, zie o.a. G. DENECKERE, *Sire, het volk mort. Collectieve actie in de sociale geschiedenis van de Belgische staat (1831-1940)*, UGent, doctoraalscriptie, 1993, pp. 783-804.
- (18) G. VEREKEN., *Juillet 1932. Journées insurrectionnelles et grève générale des mineurs*, Bruxelles, 1932, p. 19.
- (19) Het onderscheid tussen conventionele en onconventionele loonsverlagingen ligt in de paradox dat terwijl de aan de conventies gebonden loonschalen sinds 1931 gedaald waren ook de levensduurte daalde. Het officiële discours luidde dus dat de reële lonen gunstig evolueerden tijdens de crisis. Mede omdat de patroons ook onconventionele loonsverlagingen doorvoerden, d.w.z. de verlaging en/of afschaffing van allerhande premies en voordelen, strookte dit discours allerminst met de realiteit.
- (20) G. VEREKEN., *Juillet 1932* [...], pp. 22-23.
- (21) G. HOYAUX, *Les grèves dans le Centre. Juillet-août 1932*, Bruxelles, 1933, p. 23 e.v.
- (22) AKP, Secretariaat Leopold III, 114/3bis. 'Historique des grèves', handgeschreven overzicht, 3 juli-13 september 1932.
- (23) N. DE BEULE, *Het Belgisch Trotskisme* [...], pp. 191-194.
- (24) "Nous nous trouvons en présence d'une action révolutionnaire moscoute, méthodiquement

- exécutée. *Les preuves abondent [...] Les méthodes employées ne sont pas des méthodes syndicales qui ont été employées jusqu'ici dans notre pays. Ce sont les méthodes directement en nettement révolutionnaires [...] Messieurs, je dis que la littérature communiste nous a suffisamment édifiés sur la portée de la signification du mouvement actuel*". Rede Bodart, 6 september 1932. Parlementaire Handelingen, Kamer, 1931-1932.
- (25) AMSAB, BWP-Algemene Raad/Bureau, 1932/3. Algemene Raad en Syndikale Commissie, 16 juli 1932.
- (26) P. VERMEYLEN, *Een gulzig leven* [...], pp. 33-35.
- (27) AKP, Papieren Wodon - Politique générale, II/1/2. Wodon aan Albert, 28 juli 1932. De anti-orangistische wet, die een initiatief was van de Belgische regering, dateerde van na de plunderingen in april 1834 en werd afgeschaft na de ondertekening van het vredesverdrag in 1839.
- (28) Wodon vervolgde zijn tirade tegen de pers: "*Notre médiocre presse ne traduit pas du tout l'opinion publique. C'est un malheur pour notre pays, car à l'étranger, on nous juge d'après cette stupide presse [...] La presse est devenue partout un véritable poison. Elle distille la méfiance et la haine et contribue ainsi au maintien de cet état de peur générale, qui est la cause psychologique fondamentale des misères du temps présent*". Wodon aan Albert, 30 juli 1932. Kabinet Leopold III.
- (29) Zie ook G. DENECKERE, De algemene staking van 1936. Wetten en praktische bezwaren tegen een volksfront. In : *Bijdragen van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, 17(1995), pp. 103-127.
- (30) Zie M. DEVRIENDT, Y. VAN DEN BERGHE, *De algemene werkstaking van 1936*, Hasselt, s.d., pp. 2 e.v.
- (31) KADOC, Papieren Craen, 105. Voorbereidende notities en verslag vergadering Toezichtscomité, 10 juli 1936.
- (32) AKP, Papieren Wodon, 41. 'Rappel des principales communications faites depuis le 1er Janvier 1935. Au sujet des circonstances qui ont amené la situation présente', 29 juni 1936; 'La situation au lendemain de la grève générale', 4 juli 1936.
- (33) AKP, Papieren Wodon, 41. 'Rapport sur les grèves de juin 1936'. De Foy aan Wodon, 24 juli 1936.
- (34) AKP, Papieren Wodon, 41. De Foy aan Van Zeeland, 22 juli 1936; kopie aan Wodon.
- (35) AKP, Secretariaat Leopold III, 105/4. Vertrouwelijk rapport (wellicht opgesteld door SEPES) 'L'Organisation communiste en Belgique', 7 juli 1936. Ten persoonlijke titel door Theunis doorgestuurd aan de secretaris van Leopold III, graaf Capelle, met het verzoek 'cette petite documentation' aan de koning voor te leggen, 8 juli 1936; 'Le Front Populaire en France - Les grèves', Bulletin van de Entente Internationale contre le IIIe Internationale, juni 1936.
- (36) AMSAB, BWP-Algemene Raad/Bureau, 220 en 254. Bureaus, 10 september 1936; Algemene Raad, 23 september 1936.
- (37) AMSAB, BWP-Algemene Raad, 264. Vergadering Bureaus Algemene Raad en Syndikale Commissie, 9 februari 1937.
- (38) Bureaus Algemene Raad en Syndikale Commissie, 6 juli 1937. Kabinet Leopold III, 268/89.
- (39) ARA, Ministerraad, 2030.PV Ministerraad, 11 december 1939.
- (40) AKP, Secretariaat Leopold III, 105/4. Pierlot aan Leopold III, 30 december 1939.
- (41) Zie J. GERARD-LIBOIS, J. GOTOVITCH, *L'An Quarante, la Belgique occupée*, Bruxelles, 1971; C. VLAEMYNCK, *Dossier Abbeville. Arrestaties en deportaties in mei 1940*, Leuven, 1977; D. MARTIN, *De Duitse 'Vijfde Kolonne' in België, 1936-1940*. In : *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, XI (1980)1-2, pp. 85-117.

agora

... laten,
... macht over

Kleine catechismus van het kapitalisme

Afgetelantoor Gent X
Ver uitg. F. Delmatte, Galgenberg 29, 9000 Gent

Agora, tijdschrift van de Vlaamse KP. De laatste strobalm?